

*Піонtkівська Софія, студентка бакалаврату
Львівський національний університет імені Івана Франка
Піонtkівський Петро, к. тех. н.
Житомирський військовий інститут імені С. П. Корольова
ORCID: 0009-0007-3754-262X
ORCID: 0000-0002-9103-5393*

ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ МОДЕЛІ КОНСТРУЮВАННЯ ОБРАЗУ «ІНШОГО» В ЯПОНСЬКОМУ ДИСКУРСІ ТА ЇХ ПОТЕНЦІАЛ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

Сучасні глобалізаційні процеси актуалізують проблему взаємодії культур, що реалізується передусім у площині міжкультурної комунікації як складного багаторівневого дискурсивного феномена. У цьому контексті особливої ваги набуває аналіз мовних механізмів репрезентації «іншого», які відображають глибинні когнітивні та соціокультурні установки певної спільноти. Міжкультурна комунікація функціонує як процес взаємодії носіїв різних культурних кодів, де мова виступає не лише засобом передачі інформації, але й інструментом конструювання соціальної реальності.

Японський соціокультурний дискурс становить показовий приклад функціонування чітко структурованої моделі категоризації «свій – чужий» (内 (uchi) / uchi-gawa (うち側) – 外 (soto) / soto-gawa (外側)), яка має як лінгвістичне, так і прагматичне вираження. З позицій сучасної соціолінгвістики ця опозиція може бути інтерпретована як базовий механізм ідентифікації та стратифікації, що визначає специфіку комунікативної поведінки.

Як засвідчують дослідження М. Iino [1] та S. Moody [3], феномен «гайджін» – 外人 (інший, чужий), функціонує не лише як номінативна одиниця, але як складний соціолінгвістичний конструкт або ментальна модель, що формує ідентичність іноземця в японському мовному середовищі та визначає рамки його комунікативної інтеграції М. Iino, [1] S. Moody [3]. У цьому контексті лексема «гайджін» виконує роль маркера інакшості, закріплюючи символічні межі між культурними спільнотами.

Важливим є також поняття «iwakan» (違和感) – відчуття невідповідності або дискомфорту, яке відображає когнітивно-емоційний дисонанс, що виникає у процесі міжкультурної взаємодії. Це явище може бути витлумачене як прояв лінгвокультурної несумісності, що ускладнює процес комунікації та сприяє формуванню дистанції між комунікантами.

Мовна система японського суспільства історично виконувала функцію захисного механізму культурної ідентичності, обмежуючи доступ до внутрішнього культурного простору. Така «лінгвістична замкненість» сприяла формуванню специфічної моделі мовної поведінки, у якій іноземець сприймався як потенційний порушник символічних меж.

У сучасних умовах глобалізації відбувається поступова трансформація цієї моделі. Зокрема, як зазначає J. Li [2], процеси мовного запозичення та зміни мовного етикету в японській мові відображають адаптацію до нових комунікативних реалій, де

міжкультурна взаємодія стає невід'ємною складовою соціального життя. Англійзація японської мови, а також активне використання запозичених лексем свідчать про формування гібридної мовної системи, що поєднує традиційні та глобалізовані елементи.

У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема адаптації японського лінгвокультурного досвіду до українського соціокультурного простору. Українське суспільство розвивається в умовах подвійної динаміки: з одного боку, інтенсивної інтеграції у глобалізований світовий комунікативний простір, а з іншого – тривалої воєнної конфронтації, що супроводжується цілеспрямованим втручанням агресора у мовно-культурну сферу. За таких обставин мова набуває статусу ключового маркера національної ідентичності та інструмента соціокультурного спротиву, що підтверджується сучасними соціолінгвістичними дослідженнями мовної ситуації в Україні в умовах війни. Відтак актуалізуються питання ефективної міжкультурної комунікації, мовної політики, а також збереження й репрезентації національної ідентичності в умовах зовнішнього тиску та внутрішніх трансформацій.

По-перше, японська модель чіткої диференціації «свій – чужий» може бути переосмислена в українському контексті як інструмент усвідомлення власної культурної ідентичності. Водночас важливо уникнути надмірної ізоляціоністської тенденції, трансформуючи цю опозицію у більш гнучку модель «свій – інший», а не «свій – чужий (ворожий)», що передбачає відкритість до діалогу.

По-друге, досвід Японії у збереженні мовної самобутності в умовах глобалізації є надзвичайно релевантним для України. Як показують дослідження [4] лінгвістичних процесів запозичень, навіть за умов інтенсивного проникнення іншомовної лексики національна мова здатна зберігати структурну цілісність шляхом адаптації та трансформації запозичень. Це може слугувати моделлю для української мовної політики, яка має поєднувати відкритість до інновацій із захистом мовної норми.

По-третє, японський досвід демонструє важливість розвитку міжкультурної компетентності як складової мовної освіти. В українському контексті це передбачає інтеграцію соціокультурного компонента у викладання іноземних мов, формування навичок міжкультурного діалогу та подолання стереотипів.

Крім того, концепт «iwakana» може бути продуктивно використаний для аналізу міжкультурних непорозумінь в українському суспільстві, зокрема у взаємодії з представниками різних культурних спільнот. Усвідомлення цього феномена дозволяє не лише ідентифікувати причини комунікативних бар'єрів, але й розробляти стратегії їх подолання.

Таким чином, японський досвід репрезентації «іншого» у мовному та культурному дискурсі демонструє складну систему взаємодії традиційних і модерних елементів, що може слугувати теоретичною та практичною основою для осмислення аналогічних процесів в українському суспільстві.

Японська модель лінгвокультурної категоризації «іншого» може бути адаптована в українському контексті як інструмент формування збалансованої культурної ідентичності. Досвід Японії у поєднанні мовної відкритості та збереження національної специфіки є релевантним для сучасної мовної політики України. Розвиток міжкультурної компетентності та усвідомлення феноменів комунікативної дистанції

сприятимуть ефективній інтеграції української культури у сучасний глобалізований світ.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Iino, M. (1996). «Excellent foreigner!» : gaijinization of Japanese language and culture in contact situations : an ethnographic study of dinner table conversations between Japanese host families and American students.
2. Li, Jingli. «Changes in linguistic etiquette of modern Japanese: borrowing and transformation of traditional forms of expression» Folia Linguistica. URL: <https://doi.org/10.1515/flin-2024-0030>.
3. Moody, S. J. (2014). On being a gaijin: Language and identity in the Japanese workplace. University of Hawai'i. URL: <https://scholarspace.manoa.hawaii.edu/items/d36c077d-ab02-43f2-a65d-bba31d4e72b0>.
4. Янісів, Михайло & Войтович, Софія. (2024). Англійські запозичення та особливості їх відтворення в українському інформаційному просторі. Молодий вчений. 85-91. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-6-130-32>.